

PE UNDE A TRECUT MUNȚII OASTEAA VOIEVODULUI RADU ȘERBAN ÎN ANUL 1611 ?

GH. I. MAREȘ

Sint bine cunoscute împrejurările, care au dus la lupta de lângă Brașov, la 10 iulie 1611, unde voievodul Radu Șerban a obținut o strălucită victorie asupra prințului transilvan Gabriel Bathory¹. Voievodul muntean care fusese silit să se retragă în Moldova, unde împreună cu Constantin Movilă încheiase un nou tratat cu imperialii, își întocmește aci o oaste cu care se întoarce în țară, alungă pe Radu Mihnea adus de turci și după ce-și strânge și oștenii aflați în țară, fără întârziere se îndreaptă contra dușmanului de peste munți².

Prins între amenințarea lui Gabriel Bathory și a lui Radu Mihnea ce aștepta la Dunăre și chemat insistent de sașii din Brașov, care se temeau să nu aibă soarta celor din Sibiu, Radu Șerban se hotărăște să lovească mai întâi peste munți, deși prințul avea cel puțin de două ori mai multă oștire și mai bine înarmată³.

Convins că nu putea reuși decît printr-o acțiune rapidă, el scrie din Buzău la 19 iunie palatinului George Thurzo, căruia îi cere ajutoare, cît mai neîntîrziate : „ut celeritate nostra dolum et fraudem hostis communis anteventamus“⁴.

În acest timp Gabriel Bathory se afla în Sibiu, iar trupele sale infometate erau împrăștiate prin sate și mulți mercenari fugeau în Moldova⁵.

Francisc Miko, în cronică sa spune că prințul, aflînd de prezența voievodului la Rucăr, pleacă din Sibiu la 20 iunie și își așează tabăra între Codlea și Hălchiu, de unde trimite o ceată de vreo 800—1000 călăreți spre Bran⁶. Știrile despre oștirea voievodului muntean fiind foarte

¹ C. C. Giurescu, *Radu Șerban* (Extr. Bulet. Milit. Național, an V, p. 4—10), Buc. 1943.

² V. Motogna, *Războaiele lui Radu Șerban (1602—1611)*. Academ. Rom. Memoriile secției istorice, seria III, Tom. VI (1927), p. 313.

³ N. Iorga, *Stud. și Doc. Ist. Rom.* Buc. 1902, vol. IV, Prefața P. XCI.

⁴ A. Veress, *Documente privitoare la Istoria Ardealului, Moldovei și Țării Rom.*, Buc. vol. I—XI, (1929—1939), vol. VIII, p. 172.

⁵ A. Veress, *Op. cit.*, p. 175.

⁶ Ioachim Crăciun, *In amintirea lui C. Giurescu*, Buc. 1944, p. 198, (citat Francisc Miko a cărui cronică a fost publicată în Monumenta Hungariae Historica, Scriptorum, vol. VII, (Pesta 1863, pp. 192—218), cunoscută de N. Iorga prin Șincal și direct de I. Moga).

contradictorii, prințul își aduce grosul trupelor la Prejmer. După unele știri, la 5 iulie, Radu Șerban se afla încă cu întreaga sa oaste la Rucăr⁷.

Toți cronicarii contemporani, care au scris despre această campanie, sînt de acord că trecerea munților de către oștirea munteană s-a făcut nu prin pasurile cunoscute și deci bine păzite, ci prin poteci grele, puțin umblate. Boithinus, biograful lui Gabriel Bathory, spune, dînd și un punct de reper : „prințul se sprijină pe faptul că are de trei ori mai multă oaste ca Radu ; el face să se păzească pasurile, dar voievodul trece pe la „Tranga“ (Straja ? nota lui N. Iorga)⁸.

Care au fost aceste poteci ? Mai mulți cercetători s-au ocupat de această problemă. Traian Muștașcu în documentata sa lucrare din 1961, apreciază că problema nu fusese lămurită pînă la acea dată, de către ipotezele formulate în istoriografia burgheză, care erau „în contradicție cu datele documentare și cu elementele de itinerar de care ne vorbesc izvoarele“. El citează pe generalul R. Rosetti, care credea că trecerea munților s-a făcut pe la Rucăr, pe Victor Motogna care socotește că munții au fost trecuți pe cărările ce se află între Bran și Valea Prahovei, C. C. Giurescu care, de acord cu V. Motogna, arată că trecerea munților a avut loc pe potecile dintre Bran și Timiș și despre N. Iorga spune că încurcat de toponimicul „Tranga“ nu indică nici un traseu⁹.

Apoi autorul scrie : „Considerăm că cea mai grăbită privire a hărții, dovedește că în cazul cînd Carpații ar fi fost trecuți pe la Bran sau pe cărările dintre Bran și Valea Prahovei, oastea munteană nu ar fi putut ajunge la Săcele, ca apoi să se îndrepte spre Brașov, cî coborînd munții ar fi ajuns de-a dreptul în Brașov. Și cu aceasta credem că ipotezele prezentate de V. Motogna, C. C. Giurescu și generalul Rosetti, cad¹⁰. Și deși recunoaște că ipotezele amintite se sprijină pe documente contemporane, amintind raportul lui Andrei Doczy în care se spune că „voievodul Radu cu toate oștile sale, s-a așezat în munți într-un loc numit Rucăr“, părăsește complet problema oastei din Valea Dîmboviței, cu potecile ei încălțate și se ocupă numai de cea care venea din Moldova.

Pe schema nr. 6 este indicată oștirea lui Radu Șerban la Roman și traseul deplasării ei la Buzău ; iar pe schema nr. 7 autorul figurează această oștire concentrată la Buzău de unde făcînd un ocol pe la Ploiești, se îndreaptă pe valea Teleajenului, dar nu ia calea arhicunoscută pe la Tabla Buții¹¹, ci o trece pe la Bratocea, în valea Tîrlungului, către cele șapte Sate. Autorul ne arată apoi cum a ajuns la această ipoteză. El scrie : „Căci nu trebuie să ne închipuim că o armată, chiar fără bagaje, dar care avea în compunerea ei, cuirasați poloni, ar fi putut să-și găsească drum „printre stînci înalte și goale“, cum a crezut Nicolae Iorga“. Și deși sînt cunoscute în istorie și alte oștiri care au traversat munți, avînd de trecut greutăți : elefanți sau artilerie, autorul, pentru oastea lui Radu Șerban caută un drum mai ușor, propunînd trecerea pe la Bra-

⁷ A. Veress, *Op. cit.*, vol. VIII, p. 181.

⁸ N. Iorga, *Ist. Armatei Rom.*, Edit. Milit., 1970, p. 308.

⁹ Traian Muștașcu, *Arta militară în Țara Românească, la începutul sec. XVII. Radu Șerban*, Edit. Milit., 1961 (p. 149).
istorie, vol. XIV, 1969, p. 207—218.

¹⁰ *Ibidem*, p. 150.

¹¹ Pavel Binder, *Drumurile și plaiurile Țării Birsei*. Studii și articole de istorie.

tocea. Pentru aceasta el își însușește de la marele istoric echivalarea toponimică Rostopcea = Bratocea (făcută cu rezervă de acesta) și pe această șubredă temelie își clădește ipoteza trecerii pe la Bratocea. Și pentru a justifica traseul pe valea Tirlungului face îndoelnică presupunerea că „Tranga“ n-ar fi altceva decât toponimicul Tirlung (trecut prin ungurescul Tatrang). Mai de ne înțeles însă pe schema nr. 7, este plasarea acestui enigmatic „Tranga“, scris cu litere mari, peste toată regiunea dintre Bratocea și Predeluș, unde se află munții, numiți nu numai astăzi ci și la începutul sec. XVII, „ai Baiului“¹².

Putem spune și noi că „cea mai grăbită privire“ de data aceasta nu a hărții, ci a văii Tirlungului însăși, ce se deschide în fața celui ce o privește de lângă borna fostului hotar de la Bratocea, priveliștea nu ne duce deloc cu gândul la poteciile aspre pe care spun contemporanii că ar fi trecut oastea munteană. Pe aici, nu putea să ajungă la Săcele, o oaste întregă, fără a fi simțită de oamenii lui Bathory. Drumul va trebui căutat undeva mai la vest, poate pe „mănunchiul de poteci și drumuri transcarpatice“, care duc în valea Gircinului¹³.

Încheiem aceste considerații prilejuite de ipoteza lui T. Mutașcu, pentru ca aci dorim să arătăm traseul probabil pe care l-a urmat oștirea ce se afla la Rucăr.

Faptul că voievodul a scris o scrisoare dintr-o localitate (cea din Buzău la 19 iulie, sau altele) aceasta nu ne îndreptățește să credem că el în acel moment, avea toată oștirea în jurul lui. Se știe doar că încă din mai, o bună parte din oștire, cu marele sluger Stanciu, precedase pe domn și alungase pe Radu Mihnea. Fără îndoială că acele trupe au trebuit să intre apoi în Tîrgoviște și să cuprindă toată țara pînă la hotare. Se mai știe de asemenea că voievodul muntean se temea ca Bathory să nu repete invazia, pe calea urmată în iarna trecută. Și probabil că un detașament puternic, dacă nu toată oastea cum pretind unele izvoare, a fost împins de îndată în fața pasului de la Bran, la Rucăr. Apoi la lupta de la Brașov n-a luat parte numai oastea adusă din Moldova. La aceasta s-au lăturat din țară, toți cei în stare să lupte, setoși de a răzbuna atrocitățile comise de invadatori. Peste 2000 de pedestri și cu mult mai mulți călăreți, provenind îndeosebi din partea de nord-vest a țării, e de presupus că nu au mai fost duși pînă la Buzău, ci au fost concentrați mai aproape, pe valea de sus a Dimboviței. Astfel că trupele strînse la Rucăr, pe de o parte cu rol de apărare sau cu rolul de a înșela pe dușman, constituiau dacă nu totalitatea în tot cazul „grosul“ oștirii muntene.

N. Stoicescu susține de altfel că voievodul Radu Șerban, trebuie să fi făcut trecerea oștirii, după exemplul marelui său înaintaș pe două trasee care convergeau la est de Brașov. Dacă totdeauna, cînd comandanții de oști au trebuit să-și ducă trupele repede dintr-un loc în altul, au utilizat mai multe drumuri paralele, chiar la cîmp, cu atît mai mult la munte erau necesare două sau mai multe poteci, aci totdeauna înguste, pentru a cuprinde pe cei 10.000 de oameni, majoritatea călări.

¹² Prin doc. din 1600 februarie 5, Mihai Viteazul dă orașului Rîșnov carte de stăpînire asupra muntelui Baiul.

¹³ Pavel Binder, *Op. cit.*, p. 217.

Pentru fixarea traseului ne sînt strict necesare punctele de reper date de contemporani. Am văzut că, Boithinus spune : „voievodul trece pe la Tranga. Dacă se adaugă acestui toponim S-ul inițial, omis de croniciar, se ajunge la forma *Stranga* = *Strunga*, numele pasului multi-milenar ce unește obirșia văii Ialomița cu Țara Birsei. Pe aci deci va trebui să treacă poteca probabilă. Punctul de sosire este dat de Francisco Miko participant la bătălie : „voievodul a trecut munții pe cărări (pe unde nu sã fi trecut vreodată grosul unei oștiri, dar nu s-ar fi putut închipui să treacă nici o ceată) și e nu numai sub munți, ci a petrecut noaptea dincoace de munți, înspre noi... și rînduindu-și frumos oastea, a ieșit de sub poalele munților la Săcele“¹⁴.

Această coborîre a oastei lui Radu Șerban la Săcele, deci la răsărit de Brașov, este confirmată și de alt contemporan, martor al evenimentelor din ziua de 10 iulie 1611, de către giuvaergiul sas, Michael Seybringer, care scrie că „în ziua de 9 iulie, dis-de-dimineață sosește o veste în lagărul care era așezat nu departe de Tîrlung, că străjile pe care le trimisese în munte la Timiș, ca la 3.000 de oameni, fuseseră toate distruse de oamenii voievodului Șerban“¹⁵.

Odată stabilite neîndoielnic punctele de reper esențiale : cel de staționare, Rucăr, de sosire Săcele și punctul intermediar obligatoriu Strunga, toate atestate documentar, trebuie spus că numai harta singură nu este suficientă și că cercetarea pe teren e absolută necesară.

Traversarea masivelor Leaota-Bucegi, care se interpun între valea Dîmboviței și Săcele, nu putea să înceapă chiar din satul Rucăr, unde singura deschidere către est este valea Dîmboviței și a afluentului ei Ghimbavul, a căror ape străbat aci chei sălbatice, inaccesibile. De altfel potecile de munte bătute de milenii de către oieri cu turmele lor sînt totdeauna pe plaiuri, pe creste și foarte rar pe văi. A ocoli obstacolul văii Ghimbavului pe la nord nu era posibil, pentru că singura potecă ce duce de aci spre vîrfurile Leaotei, era ca și astăzi pe plaiul Muntelui Sf. Ilie, dar pe coama acestuia era și linia de hotar. Drumul urmat nu putea fi deci decît la sud de valea cu neputință de străbătut a Ghimbavului, urmînd străvechile poteci de plai care pleacă din Dragoslavele și Stoenesti.

Din Dragoslavele (vezi harta) poteca pleacă pe valea p. Caselor, spre nord-est, urcă fața Prislopului pînă la curmătura acestuia, avînd Piatra Dragoslavelor în strînga și de acolo se îndreaptă spre sud-est pe plaiul ce desparte valea Ghimbavului, de cea a pîriului Albescu. Urcușul, greu pe alocuri, continuă pe lungul picior al Leaotei, pe m. Albescu, unde poteca plecată din Dragoslavele întilnește pe cea din Stoenesti.

Această a doua potecă, ce urcă spre Leaota, tot străvechi drum de oi, pe care merg și astăzi ciobanii la stînele cooperativei Stoenesti, începe din capul de nord al acestui sat, urcă pe piciorul m. Priseaca în ușoare serpentine, avînd valea Bădeanca în dreapta, nu departe de creastă, trece pe Piscul Ciinelui și continuă drumul pe creasta muntelui Făgețel, întilnind în curînd poteca de pe m. Albescu deja amintită. Aci

¹⁴ Ioachim Crăciun, *Op. cit.*, p. 198.

¹⁵ N. Iorga, *Studii și doc.*, vol. IV, p. 122.

pădurea încetează, începe „golul“, orientarea e mai ușoară. Apare în dreapta vârful Leota, iar în față și în stînga culmile care leagă acest munte cu masivul Bucegi, care va trebui să fie străbătut. După ce urcă și muntele Cumpărata Mare, în cinci-șase ore de urcuș, poteca ajunge sub muntele Mitarca, pe culmea — cumpănă a apelor dintre bazinul Dimbcvița spre vest și al Ialomiței spre est. De aci poteca de plai ia direcția nord mergînd la început pe versantul de vest al m. Jugureanul, nu departe de vîrf și trecînd printr-o curmătură pe partea de est a m. Secărilor, ajunge la curmătura Fiarelor. De aci poteca ia din nou direcția est continuă tot aproape de vîrf, pe versantul de sud al m. Pietrele Albe, Jigârcea, Duda Mică și Duda Mare, ajungînd după un drum de 3—4 ore de la m. Mitarca la Pasul Strunga.

Voievodul ar fi putut să-și coboare oștirea și pe aici, dar ar fi ajuns în regiunea Bran-Zărnești, bine păzită de Gabriel Bathory și mult prea departe de sprijinul Brașovului prieten. De aci și-a continuat drumul coborînd în Valea Ialomiței, ajungînd după un coboriș de nici o oră, la Padina, un loc mai așezat, unde riul scapă din cheile Urșilor și ale Peșterii. Aci, lingă apa Ialomiței, fără îndoială mult așteptată de animale și oameni, în această zi de vară (era între 5—7 iulie) a fost primul popas mai prelungit, poate și de rămînere peste noapte pentru unii, deși ziua lungă făcea posibilă continuarea drumului pînă la apa Prahovei.

De la Padina drumul a continuat pe poteca ce merge pe malul stîng al Ialomiței, ajunge pe coama dintre valea Lăptici și valea Scindurarilor, urcă plaiul Piciorul Lăptici și iese în Curmătura Lăptici, în marginea de apus a Platoului Bucegilor.

De aci poteca coboară ușor către sud-est trece p. Izvorul Dorului și pe clinul sud-vestic al m. Furnica ajunge la curmătura Vîrfului cu Dor, în marginea de est a platoului. De aci începe coborișul, repede, țînînd malul stîng al văii Zgarbura și pe coasta de sud a m. Furnica ajunge la apa Prahovei unde astăzi se află Sinaia. Această potecă Padina-Vîrful cu Dor-Sinaia, a fost dintotdeauna drumul oierilor care treceau din Valea Prahovei în Valea Ialomiței. La începutul secolului nostru, această potecă era încă drumul preferat al drumeților ce plecau din Sinaia ¹⁶.

Pe atunci Valea Prahovei de la Comarnic în sus era cu desăvîrșire nelocuită. Singura așezare omenească era micul schit ridicat de Nicolae Grozea — haiducul, la poalele m. Molomăț (Furnica de azi), în locul căruia Mihai Spătarul Cantacuzino a zidit din piatră minăstirea Sinaia, tîrnosită în anul 1695, drept mulțumire pentru găzduirea pe care a primit-o aci în decembrie 1672 cînd a reușit să scape de urmărirea lui Gh. Duca ¹⁷.

După popasul de noapte, Radu Șerban și-a continuat drumul spre nord, spre obîrșia Prahovei, dincolo de care începea. V. Timișului cu poteca ei de picior, bine păzită însă de ostașii prințului Bathory. De o parte și de alta a v. Timișului, doi uriași de piatră străjuiau spre sud Brașovul, ținta voievodului muntean : Postăvarul spre vest și Piatra

¹⁶ *Anuarul Soc. turiștilor din România*, vol. XI, 1913, p. 8.

¹⁷ N. Sandu, *Vulturul Cantacuzin*, Ed. Albatros, Buc., 1975, p. 98.

Mare spre est. Să ocolească Postăvarul pe la vest, pe v. Rîșnoavei, drum ușor de-altfel, ar fi însemnat să iasă lângă Rîșnov, nu departe de locul în care l-ar fi scos și poteca de la Strunga. Nu-i rămînea altceva de făcut, decît să treacă pe potecile ce duc peste Piatra Mare, în marginea de est a Brașovului, la Săcele.

Cine vrea să urce astăzi pe Piatra Mare pornind din v. Prahovei, urcă din Predeal Plaiul Cioplea, apoi versantul de nord-vest al m. Susai, dar acest plai așa cum își amintesc și astăzi bătrînii din Predeal, a fost pînă în 1916, în stăpînirea celor de dincolo și dacă nu era apărat, în orice caz era bine supravegheat de Bathory, iar trecerea pe aici n-ar mai fi realizat surpriza. Așa că foarte probabil, oastea muntenilor n-a urcat pe apa Prahovei decît pînă la confluența acesteia cu p. Azuga, care vine dinspre răsărit și de aci a început urcușul pe plaiul m. Gîrbova, trecînd pe m. Clabucetul Taurului, apoi pe versantul de nord-vest al m. Susai, ajungînd la ultimul obstacol, Piatra Mare. Aci, trecînd pe la Peștera de Gheață, a coborît fie pe valea Gîrcinului, drum posibil, dar mai degrabă pe poteca de plai, care trecînd pe la Bunloc, ajunge, așa cum scrie Fr. Miko în cronică sa, la Săcele, lângă care a mas în noaptea de 9—10 iulie. Prin acest marș de apropiere neobișnuit, comparabil cu trecerile peste munți ale celor mai vestiți „căpitani“ din istorie, Radu Șerban și-a realizat magistral planul strategic propus. Plecînd pe neașteptate din v. Dîmboviței, unde staționase inițial și străbătînd regiunea muntoasă arătată, complet nelocuită, marșul s-a putut executa în cea mai desăvîrșită taină, în numai două, cel mult trei zile, reușind surprinderea și nimicirea străjii de la gura văii Timișului și pătrunderea nestingherită în Brașovul care i-a oferit un substanțial sprijin pentru cîștigarea bătăliei.

În mod logic se naște întrebarea cu privire la originea acestei idei strategice cu totul ieșită din comun, a *trecerii rapide a munților pe căi neașteptate*. Fără îndoială că boierul Șerban, n-a avut prilej să ia cunoștință din lecturi de celebrele treceri ale Alpilor din antichitate, iar pînă la faimoasa trecere a lui Napoleon, aveau să mai treacă încă 200 de ani.

Dacă ne amintim însă de faptul că el din toamna anului 1594, ca unul dintre cei mai credincioși dregători a fost tot timpul în *preajma voievodului Mihai, este ușor de înțeles că de la acesta, participînd la toate faptele de arme ale marelui înaintaș, a învățat principiile de bază ale strategiei, pe care apoi ca domn le-a pus în practică în bătăliile pe care le-a avut și din care totdeauna a ieșit învingător.*